

Regimul fanariot în Moldova și Țara Românească

1. Definiții

Fanariot = dregător cu funcție de răspundere și cu influență în Imperiul Otoman din secolele XVIII-XIX, provenit din populația greacă care a locuit în cartierul Fanar din Constantinopol; nume dat domnitorilor din Țările Române recrutați dintre acești dregători în perioada 1711/1716-1821.

Dragoman = tâlmaci, interpret oficial al Porții Otomane în secolele XVII-XIX, recrutați din rândul familiilor grecești importante din cartierul Fanar (al Patriarhiei) din Constantinopol.

Arnăuți = corp de oaste recrutat dintre bulgari, albanezi, greci și sârbi, însărcinat cu menținerea ordinii publice și paza domnitorului în perioada fanariotă în Țara Românească și Moldova.

2. Contextul internațional

- secolul al XVIII-lea - a fost dominat de apariția „*problemei orientale*” (sau „*criza orientală*”), determinată de tendința Austriei și Imperiului Rus de a anexa teritorii ale Imperiului Otoman aflat în proces de decădere (1683: proces accentuat după al doilea asediu otoman eșuat al Vienei), la care s-a adăugat lupta pentru eliberare de sub dominația turcă dusă de popoarele balcanice;
- 1710-1812 - rivalitatea dintre Marile Puteri a determinat izbucnirea a șase războaie ruso-austro-turce, care s-au desfășurat pe teritoriul Țărilor Române, cu mari pierderi umane, materiale și teritoriale pentru populația autohtonă;
- tendința domnilor români de a se alia cu puterile vecine pentru a ieși de sub suzeranitate turcă a determinat Imperiul Otoman să restrângă autonomia Țărilor Române și să înlocuiască domniile pământene cu cele **fanariote**.

3. Regimul fanariot

- 1711/1716 - regimul fanariot a fost instaurat în Moldova, după fuga lui Dimitrie Cantemir în Imperiul Rus (ca urmare a înfrângerii armatelor rusești de către cele otomane în bătălia de la Stănilești pe Prut), și în Țara Românească, după execuțiile domnilor Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino, începând cu același domn, Nicolae Mavrocordat (Moldova: 1709-1710 și 1711-1716; Țara Românească: 1716 și 1719-1730);
- reprezentantul pe scaunul domnesc al sultanului a fost un grec din Fanar, cartier al Istanbulului, care a obținut conducerea în urma plății unei mari sume de bani către Poartă, care a ajuns cu timpul să ocupe și funcția de **dragoman**, și să cunoască foarte bine politica imperială;
- noul regim a durat în Țările Române până în anul 1821 (31 de domnii) și în evoluția lui s-au conturat două etape:

I. 1711/1716-1770: etapa de consolidare, tronul fiind ocupat de familii de origine română (Racoviță, Ghica și Callimachi).

II. 1770-1821: etapa de înăsprire, tronul fiind ocupat de familii grecești (Caragea, Mavrogheni, Șuțu și Ipsilanti).

- domniile fanariote au avut multiple caracteristici, negative și pozitive:

I. Caracteristicile negative au fost numeroase și au dus la agravarea continuă a sarcinilor față de Poartă și, implicit, la știrbirea autonomiei interne:

- a. Domnul a fost numit direct de către sultan dintre grecii din cartierul Fanar, fără acordul boierilor pământeni (1735: ultima alegere a unui domn de către Adunarea Țării);
- b. În Divan au pătruns mulți boieri greci, care au șubrezeit poziția boierimii pământene;
- c. Sumele pentru cumpărarea domniei au fost fabuloase;
- d. A crescut tributul, mucarorul, peșcheșurile și geigeaua;
- e. S-au înmulțit obligațiile în muncă, vite și cereale;
- f. Armata a fost desființată (s-a menținut doar o gardă domnească, formată din **arnăuți**);

- g. Lipsa dreptului la politică externă;
- h. Pierderi teritoriale (Austria: Oltenia - 1718-1739 și Bucovina - 1775; Imperiul Rus: Basarabia - 1812).

II. Caracteristicile pozitive au fost următoarele:

- a. Schimbările de domni (aceiași) dintr-o țară în alta au contribuit la unire;
- b. S-au întreprins reforme pentru modernizarea celor două țări;
- c. S-a încurajat cultura: s-au construit școli și lăcașe de cult (Mănăstirea Văcărești, opera lui Nicolae și Constantin Mavrocordat; Biserica Stavropoleos din București, ctitoria lui Nicolae Mavrocordat).

4. Domniile fanariote

- dintre domnii fanarioți care s-au remarcat în această perioadă și au încercat să modernizeze instituțiile celor două țări din spațiul românesc îi amintim pe următorii: Constantin Mavrocordat, Grigore al III-lea Ghica, Alexandru Ipsilanti, Scarlat Callimachi și Ioan Gheorghe Caradja:

I. Constantin Mavrocordat, domn în Țara Românească (1730; 1731-1733; 1735-1741; 1744-1748; 1756-1758 și 1761-1763) și Moldova (1733-1735; 1741-1743; 1748-1749 și 1769): a inițiat mai multe reforme prin intermediul cărora a urmărit îmbunătățirea situației țăranilor:

a. Reforma socială: 1746 și 1749 - în Țara Românească și în Moldova, a desființat șerbia și legarea de pământ a țăranilor, care s-au putut răscumpăra ⇒ transformarea țăranilor în clăcași, obligați să presteze zile de muncă pe pământul boierului: 12 zile pe an în Țara Românească și 24 de zile pe an în Moldova;

b. Reforma administrativă: a implementat salarizarea funcționarilor statului, pentru ca aceștia să nu își mai rețină singuri drepturile financiare din încasările realizate, la conducerea județelor au fost numiți ispravnici, și a împărțit boierii în două categorii: cei cu dregătorii (funcții), *veliții*, și cei fără funcții, *mazilii* sau *neamurile*.

c. Reforma fiscală: 1735 - a desființat o serie de impozite aberante, precum „*văcăritul*” sau „*pogonăritul*” și a statuat un impozit unic de 10 lei pe an, plătit în patru rate.

II. Grigore al III-lea Ghica, domn în Moldova (1764-1767 și 1774-1777) și în Țara Românească (1768-1769): pe plan intern, a întemeiat manufactura de postav de la Chiperești (Iași) și a zidit lângă Mitropolie o școală. Pe plan extern, s-a opus cedării nordului Moldovei către austrieci (Bucovina: 1775) ⇒ 1777 - înlăturarea sa de la domnie și asasinarea de către otomani.

III. Alexandru Ipsilanti, domn în Țara Românească (1774-1782 și 1796-1797) și în Moldova (1786-1788): a înfăptuit reforme în învățământ (a reformat programele de studiu de la Academia Sfântul Sava, unde, pe lângă limba latină, s-au predat cursuri în franceză și italiană), finanțe și justiție (codul de legi *Pravilniceasca Condică*: 1775).

IV. Scarlat Callimachi, domn în Moldova (1806; 1807-1810 și 1812-1819) și Țara Românească (1821): a adoptat noi legi (1816-1817: la Iași, a tipărit *Codul Calimach*, o culegere de legi inspirată din Codul austriac și Codul lui Napoleon), a luat măsuri împotriva ciumei, a sprijinit mișcarea de promovare a învățământului în limba română demarată de Gheorghe Asachi și a introdus cultura cartofilor în Moldova.

V. Ioan Gheorghe Caradja, domn în Țara Românească (1812-1818): 1818 - a emis primul cod de legi din Țara Românească, *Legiuirea Caradja*, prin care s-au stabilit noi taxe feudale pentru țărani, iar femeile au fost excluse din viața politică; 1813 - *Ciuma lui Caragea*: a combătut cu succes epidemia de ciumă bubonică; a adoptat o serie de politici fiscale excesive, cu scopul de a se îmbogăți rapid.

5. Urmări

- instabilitate politică, economică și socială ca urmare a numeroaselor schimbări de domni și incalculabile pagube materiale și umane apărute în urma conflictelor ruso-austro-turce purtate pe teritoriul Țărilor Române;
- o epocă de fiscalitate apăsătoare și de aservire totală față de politica Imperiului Otoman.

Pentru o mai bună înțelegere a subiectului studiat vizionați următoarele videoclipuri:

<https://www.youtube.com/watch?v=x0ByXeO-B5c>

<https://www.youtube.com/watch?v=83TbiTXVhtk>

BIBLIOGRAFIE:

1. Dumitrescu, Doru, Manea, Mihai, *Mic dicționar enciclopedic de termeni istorici*, Editura Meronia, București, 2008.
2. Barnea, Alexandru (coordonator), Manea, Vasile Aurel, Palade, Eugen, Teodorescu, Bogdan, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corint, București, 2007.
3. Petre, Zoe (coordonator), Căpiță, Carol, Stănescu, Ecaterina, Lung, Ecaterina, Livadă-Cadeschi, Ligia, Ciupală, Alin, Țurcanu, Florin, Vlad, Laurențiu, Andreescu, Sorin, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corint, București, 2008.
4. Adăscăliței, Felicia, Lazăr, Liviu, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corvin, Deva, 2007.
5. Băluțoiu, Valentin, Grecu, Maria, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
6. Scurtu, Ioan, Cristea, Niculae, Curculescu, Marian, Dincă, Constantin, Soare, Aurel Constantin, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Economică Preuniversitaria, București, 2008.
7. Dondorici, Florentina, Lica, Elena Emilia, Poamă, Emil, Ionescu, Vasile, Osanu, Octavian, Stoica, Relu, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Gimnasium, București, 2008.
8. Stan, Magda, Vornicu, Cristian, *Istorie: Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Niculescu ABC, București, 2015.
9. Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint Educațional, București, 2014.
10. Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, Editura ALL, București, 2019.
11. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2008.
12. Bulei, Ion, *O istorie ilustrată a românilor*, Editura Litera, București, 2018.
13. Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie ilustrată a românilor*, Editura Humanitas, 2013.
14. Pop, Ioan-Aurel, *Scurtă istorie a românilor*, Editura Litera, București, 2019.
15. Hitchins, Keith, *Scurtă istorie a României*, Editura Polirom, Iași, 2015.
16. Constantiniu, Florin, *Constantin Mavrocordat. Reformatorul*, Editura Enciclopedică, București, 2015.